

Grad saaledes, at Petroleum er blevet dyrere, under Krigen har virket saaledes, at dette Stof, Brændselolie, paa ingen Maade har naaet op i lignende Prisstigninger som andre Stoffer, de, som var paa de mange Importørers Hænder. Jeg skal ikke komme ind paa, hvorfor disse Virksomheder har virket saaledes, hvilke Motiver der har kunnet være, hvorledes Personlighedens Indflydelse og Ønske om at tjene Samfundet ogsaa har kunnet virke med under disse Forhold; men jeg peger paa det Forhold, at Statsmagtens Forhandlinger med disse store Sammenslutninger har været et virksomt Middel i Kampen mod Fordyrelsen i Aar.

Jeg kan ikke tænke mig andet, end at Statsmagten vil hente Lære af, hvad man i saa Henseende i disse Aar har set, og at Kontrol med Monopolernes Pris eller Overtagelse af Monopolerne, hvis det er nødvendigt, er et af de Spørgsmaal, som først og fremmest vil melde sig efter Krigen for dansk Lovgivningsmagt. Jeg har omtalt Sammenslutningens Betydning og vil pege paa, hvad vi for Resten saa ofte har omtalt her, hvilken Betydning for Landets Forsyning det havde, at Flæskeproduktionen var i en saa fast Organisation, som de store Andelsorganisationer har udgjort. Sammenlign, i hvilken Grad det har været muligt at organisere Befolkningens Ernæring gennem Flæskforsyning, med de uhyre Vanskeligheder, der har meldt sig, naar det gjaldt om Kød og Fisk, og man forstaar, hvad Sammenslutningen her har betydet! Det er en Sammenslutning af en anden Art og en Art, som efter min Opfattelse i langt højere Grad har Fremtiden for sig, end Trusterne har og bør have. Hvis man tror, at de Erfaringer, der i saa Henseende er indhøstede, kan forsvinde sporløst efter Krigen, og at de Bestræbelser, som af Statsmagten er udfoldede, vil blive lagt i Skuffen og Nøglen drejet om, og at man derefter vil glemme disse Tider, saa tager man fejl. Man siger, og det hørte jeg ogsaa forleden sige her, at *nu* er det nødvendigt at handle saaledes, men det er ikke nødvendigt under normale Forhold. Jeg vil da minde om, at ved Krigens Begyndelse var der mange, som slet ikke havde Øje for, at nu var det nødvendigt at foretage noget, men under Krigen er alle kommet til Forstaaelse af, at det er nødvendigt, og jeg tror, at man ogsaa vil komme til Forstaaelse af, at efter Krigen vil det blive nødvendigt at udnytte de Erfaringer, man har vundet. Man maa ikke glemme, hvorledes de normale Forhold var. Var de normale Forhold en Modsætning til det, vi nu oplever? Havde vi før Krigen et ordnet

og forstandigt Samfund, som nu er afløst af et forvirret og forvildet Samfund? Nej, det normale Samfund indeholdt alle Spirerne til det unormale; hvad vi ser, er kun Forlængelsen, Forstørrelsen af, hvad vi saa før Krigen. Et grelt Lys er kastet over Samfundstilstanden, vi ser det maaske i Hulspejl, i Karikatur, men det er selve Tilstanden, vi ser. Det, vi ser, er nu som før; Rigdommes Ophobning, Fattigdoms trælsomme Slid, en Tilværelse i Nød, ja, endogsaa Sult, midt i en Rigdom af Livsfornødheder, det ærlige Arbejde, som kun kan skaffe en kummerlig Tilværelse for maaske at ende i Alderdoms Trang, enkelte store Dygtigheders Rigdom, maaske ogsaa Spillere, hvis Held danner Grundlaget for Slægters Rigdom. Hvad vi ser, er nu som før de økonomiske Bølgebevægelser, der viser sig gennem Stilstand, svag Opgang, rivende Opgang, Krise, Krak, Fald, Stilstand og paa ny samme Bevægelse, planløs Produktion, Tilførsel, alt planløst; det samme før som nu. Derfor tror jeg, at naar Verden samler sine Erfaringer fra disse Aar og studerer de Metoder, som er anvendte — og det er jo ikke blot her i Landet, men omkring i Alverdens Lande, at Erfaringerne strømmer ind og samler sig i Dokumentmapper, som vil være Guldgruber for Fremtidens Politik —, saa vil denne Tid ikke gaa sporløst hen, saa vil man forstaa Samarbejdets Betydning, og saa vil man se Fællesskabets Idé, der nu kulminerer i Skyttegravens grænseløse Opofrelse og Ødelæggelse, en Gang triumfere i et Opbygningsarbejde.

Socialistiske Talere har — og det forstaar jeg saa godt — benyttet disse Tilstande til at kalde paa Arbejderklassen og vække Mod og Forhaabninger i den med Hensyn til Fremtiden; men jeg vil udtale, at hvis ikke et andet radikalt Demokrati virksomt havde stillet sig paa Samfundsinteressernes Side mod de privatøkonomiske Interesser, vilde Forholdet have været anderledes nu, og saa vilde Fremtidsbilledet have tegnet sig anderledes. Jeg tror ikke paa en bestemt økonomisk Teori, men jeg tror paa social-radikale Ideer, som, naar Krigen er afsluttet, sammen vil arbejde for at tilvejebringe bedre Tilstande end de nu herskende. De økonomiske Teorier, som Socialdemokratiet er grundet paa, bygger paa en økonomisk Udvikling i Verden, de hænger sammen med Dampmaskinen, er grundet paa Dampmaskinens Indtræden i Verden. Naar Elektriciteten omformer Betingelserne for det økonomiske Liv, vil ogsaa de økonomiske Teorier, der er byggede paa Tilstanden, modtage en Omformning.